

Apró cikkek.

Post festa. (Széljegyzetek.) A háborúkat békék követik s a sokáig tartó békék háborúkban robbannak ki. Ezt a világtörténeti tanulságot nem cáfolta meg a Pen-kongresszus sem, sőt mintha kicsiben (nagyon kicsiben) e nagy világtörténeti igazságot tükrözte volna. Itt is voltak hadakozások s a végén — a fehér asztalnál — megszületett a béke.

Látnivaló, hogy amíg az emberek terített asztalnál ülnek, addig nem harcolnak. Noha szúró és vágó eszközzel vannak fölszerelve, a harcias kést és villát nem egymásba döfik. Legfőlegb tósztokkal ölik egymást, illetve azokat, akikre ilyeneket nem mondanak. Úgy látszik, «a háborúkat felidéző» diplomataikat is közösen terített asztalhoz kellene leültetni, hogy a poétikusan tálalt pulykasültek hadállásai előtt vidám és kedves pohárköszöntők csatazajában harcolják ki a békét.

*

A Pen-kongresszus hadat izent a háborúnak s kimondta, hogy a Pen-klubnak csak olyan író lehet tagja, aki műveiben tartózkodik a háború propagálásától. Ez elég passzív álláspont s körülbelül azt mondja: pihenj s ha netán a háború parazsa dolgozik is, te légy szabadságolt tüzoltó.

A kitudó Galsworthy különben felejteni látszik, hogy a háborút nem írók művei idézik fel. Az államok kormányai, mielőtt háborút indítanak, nem regényírókra támaszkodnak, hanem újságírókra. A nép az újságokból tudja meg, miért kell lelkesednie, harcolnia és meghalnia. Az újságot pedig ilyenkor végeredményben az Állam szerkeszti: ő a «Közvélemény» főszerkesztője, az ő vezércikkei többet tesznek a háború érdekében, mint a Pen-klubos tartózkodó hallgatása a háború ellen.

Egyébként a Pen-klubok «hallgató» tagjai kénytelen-kelletlen szintén

hadbavonulhatnak háború esetén s a sors szeszélyéből az ellenség soraiból épp egy testvér Pen-klubost vehetnek célba. Így változhatik át a passzivitás aktivitássá, így teremthet a sors szeszélye a háború propagálásától tartózkodó Pen-klub-tagból érdemjelekkel díszített hőst s így lesz végül egyetlen igazi hősi halottá annak a vitának az értéke, melyet a Pen-klub e tárgyról folytat.

*

Kétségtelen, hogy a gyűlés kevés gondolatot termelt s az eredménnyel csak az éttermek pincérei lehettek megelégedve. Úgy látszik, az írókra is áll az a tömeglélektani megfigyelés, hogy, akik egyenként eszesek, tömegbe verődve korlátoltak. Terméketlenebb kongresszust csak nagy képzelőerővel lehetne megalkotni. Amit a szellem szabadságára s a cenzurára nézve mondtak, nem egyéb nagy általánosságánál. De ez nem is csoda. Az eszmék megjelölése nélkülözötte a szabatosságot: pl. a szellem szabadságának különféle értelmet adtak a jobb és baloldaliak. Hát még a szélső baloldaliak! Ezek előtt az, amit Petőfi értett a szabadságon, ma már bilincsnek tűnik fel. A szó fogalmát annyira kiterjesztik, hogy az szertelenné válik s ami mindannyiunknak kívánatos, míg az egyetemesség érdekét nem sérti: az ő fogalmazásukban pusztító rémként mered reánk. Akinek volt része az ő «szabadság»-ukban (mely néha azt is jelentette, hogy szabadságodban áll holtan úszni a Duna jege alatt) az fel van vértézve a szabadság e kuruzslói ellen s nem tőlük kéri a haladás e gyógyyszerét. Tudja, hogy adagolásukban a gyógyyszer méreg.

*

A Pen-klubok tagjait mi köti össze? Iróvoltuk. S mi választja el őket? Nyelv, faj, nevelés, társadalmi állás, műveltség, egyéniség, életkor, iro-

dalmi irány stb. stb. Már maga a nyelv is oly erős választófal, hogy tolmácsra van szükségük egymás megértése végett. Megtörtént pl., hogy mikor egy baloldali magyar író franciául beszélt, a tolmács a beszédet (vajjon csak szó-rakozottságból?) *franciára* fordította. Felmerül tehát a kérdés: miért nem beszélnek az írók egy közös nyelven, pl. latinul? Bizonyára, mert nem tudnak. Vagy talán eszperantó nyelven, hiszen ez könnyebb... Bizonyára azért, mert akkor jobban értenék egymást s szembeszökőbb lenne a sok ellentét, mely elválasztja őket egymástól. Ha jobban értenék egymást, *akkor* nem értenék meg egymást igazán!

*

Baloldali lapjaink nagyra voltak vele, hogy két ellentétes világnézetű író: a fascista Marinetti s a kommunista Toller «kibékült». «Találkoztak a művészetben.» Olyan benyomást tesz ez, mintha a jó és rossz találkozik s megbékül abban, hogy mindketten *tulajdonságok*, a fehér és fekete felolvad abban az érzésben, hogy mind a kettő *szín* s a tűz és víz egymás keblére borul, mert mind a kettő *elem*. Az ilyen ellentéteket tudós Hatvani professzor ördöngős mestersége sem tudta volna kiegyenlíteni, nem hogy tudákos névutódja lenne képes nyélbe ütni. Van valami szánalmas abban, hogy a «Megsebesült ország» megsebesült báránya mindenkitől való elhagyottságában most baráti kapcsolatok teremtésével törekszik magát szánalni, de szívesen elismerjük, hogy közhaszontalan írói és politikai tevékenységében végre egy bár meddő, de ártalmatlan szórakozásra sikerült bukkannia. «Barát»-ait azonban, akik telefonhívásra házhoz jönnek, jóindulattal figyelmeztetjük az ú. n. «angolos» távozás előnyére, mert a házigazda Ady Endre barátja volt s hátha átvette Adytól azt a szokást, hogy szereti «megcsókolni azt, aki elmegy».

Quidam.

Gondolatok a Pen-kongresszus felől.

«Mióta és míg a világ,
Nem volt-e, nem leend-e
Erős, ki nyomni mindig kész
S ki elnyomassék, gyenge?
Amazt mikép mérséklitek
Hogy enyhe légyen lánca?
Mikép ezt, hogy nagyon sulyos
Békóit meg ne rázza?»

Arany János: *Gondolatok a béke-kongresszus felől.*

Európa Pen-klubjainak főemberei, kik most itt nálunk adtak találkozót, a szellem örök protestálását hirdetik minden nyers politikai és hatalmi erőszak ellen. Az örök békét politika-mentesen, sőt politika-ellenesen kívánják szolgálni. Ha majd az erős újra «nyomni kész» s akad megint gyenge is, «ki elnyomassék»: ők nemes író-tollukkal kiütik a gyilkos fegyvereket az esztelenek és becstelének markából.

Minden világkongresszusuknak főpontja egy nagyszabású béke-beszéd lenne, mely azután vitaanyagul szolgálhatna a politikátlan világpacifizálás módjai és eszközei felől. Ez a béke-beszéd mindig az évenként váltakozó vendéglátó-ország részéről hangzik el, most ránk került a sor s a magyar Pen-klub vezérszónokul Babits Mihályt állította oda, Meg is írta a beszédét — remekbe, a jeles költő érzelmi — s a jeles gondolkodó értelmi argumentumkészletének teljes felhasználásával.

Csakhogy...

Nálunk az történt, hogy ebből a vita-megnyitó beszédből afféle függelék lett, mert vállalója a szó szoros értelmében csak «tizenkét óra előtt öt perccel» juthatott szóhoz: meg kellett várnia, míg a békeapostolok magukat amúgy igazában — kiveszekedték. Egy régi bohózatban a pincemester szolgálati jubileumán a nap hőstét gazdájának, a borkereskedőnek vendégei kilökik a társaságból, hogy ne zavarja a jólsikerült ünnepélyt. Minket ez az immel-ámmal programm-végre biggyesztett ünnepi beszéd ön-

kéntelenül is erre a bohózati ötletre emlékeztetett. A világbéke körül bábkodók közt majdnem elveszett a gyerek. A német kommunista író mindjárt a kongresszus elején nyíltan megháromozta a politika-mentesség elvét s ezzel szerencsésen vitába vonta azt, aminek a fő Pen-elv szerint vitathatónak sem volna szabad lennie. Amiről pedig vitának folyója egyedül illenek: a politikátlan békegondolat megszilárdításának kérdésére az időből már — sajnos — egyáltalán nem futotta. A békebontó Tollernek sztársikere volt, a békeszerző Babits előadását félfüllel hallgatták vagy éppen átkaszínózták. Miféle világbéke-értekezlet az, melyen a világnézet napokon át lármázik és visszhangot ver, a békenézet pedig alig, hogy szóhoz jut s némaságba ful?

Miféle újságszerkesztés az, mely a vezércikket — apróhirdetésnek süti el?

Általában: e kongresszuson az volt a divat, hogy este mondjanak «jó reggelt». A külföld delegátusait az utolsó tanácskozási napon vitték fel az államfőhöz, hogy ott nekik sikeres és eredményes munkát kívánjanak. Addigra már sikerült eredménytelenül munkálkodniok.

Beomlott bányába szólt be a jókívánság: «szerencse fel!»

*

Ha egyszer majd újabb nagy európai háború «leend» (s Arany János szerint «nem leend-e, míg a világ?»): Pen-éktől bizony kitelik, hogy az igazságtalan békeszerződések ratifikálása után ünnepélyesen kijelentik, hogy ezek injuriák «leendenek», míg a megváltásra szoruló emberiség és szellemiség fel nem világosítja őket: pardon, kérem, már nem «leendenek», hanem — «voltanak»... .

*

Néha a hegy is elmegy Mohamedhez. Lásd a Hatvany bárónál lefolyt ellenkongresszust. Hatvany csak Pen-

tagtársul vehetett volna részt a kongresszuson, a Pen-baloldal pacifista-szaktársul is megjelenhetett nála. E nem túlságosan tapintatos tüntetést azzal magyarázták, hogy a Pen-ből «kipolitizált» Hatvany az, kinek szelleme Magyarországon a valódi Pen-ideálhoz legközelebb jár. Babits Mihály ezek szerint nyilván csak afféle műkedvelő, a báró úr az igazi profeszszionista. Mi a nevezetes garden-partyt részt nem vettünk, de fénypontja mindenesetre az lehetett, mikor a házigazda a maga *Das verwundete Land* című könyvének következő passzusával adott vendégeinek leckét az igazi, csupa-hit s holmi Babits Mihály-féle cinikus felfogástól mentes pacifizmusból: «A pacifista valamennyi pártnak kihasználja, elbolondítottja s végül elrágalmazottja és kitesztettja, akit magáénak vállalni senki sem akar. Mert valameddig a polgár hadban áll, a szocialista egy követ fű a pacifistával. Ám abban a szempillantásban, midőn a hadsereg szétzüllesztése megvalósítottatott s midőn a pacifista éppen örömujjongva akarná köszönteni a lefegyverzett világot, felharsan a szocialisták táborában: szereld le a polgárt, fegyvert a munkásnak s félre a puhánnyal, a pacifistával. Kötelességét megtette, mehet!»

Vagy ez a jeles önidézet el sem hangzott? Talán mégsem «leendett» volna méltó az igazi Pen-ideálhoz? vagy általában bármiféle — ideálhoz? A Hatvany-féle «szellem»: a puhány becsületes önismerete. Ezért valóban érdemes volt a tapasztalatlan Babbitól a tapasztalt báróhoz felebbezni.

*

Mi még egy felebbviteli fórumot ismerünk: újra csak Arany Jánost:

Az ember tiszte, hogy legyen
Békében, harcban ember.
Méltó képmása Istennek
S polgára a hazának,
Válassza ott, válassza itt
A jobbik részt magának.

Ezt Arany versnek írta, nem Penbékedikciónak. Garden-partyt meg pláne nem rendezett hozzá. *Rodrigo*.

A Színházi Élet Sphinx. Kétségtelen, hogy a tágranyitott száj nem valami gyönyörködtető látvány. Még egy kofa is szemérmesen fedi el öblös tenyerével szája nyílását, ha ásít, nem mintha az ásítást szégyenlené, hanem mert jól sejti, hogy kitátott szája elcsúfítja. Hátha még a nyitott száj állandósul! Pl. egy arcképen. Mintha valakinek kibillenne az állkapcsa, rettegnünk kell, hogy minden pillanatban kieshetik a száján a feje. Mert míg az ásításnál a kinyílt száj csakhamar helyrebillen, a fényképen a nyitott száj nyitva marad — mindörökké! Az énekesnőknek is csak azért bocsátjuk meg, hogy tágra nyitják szájukat, mert hanggal kárpótolnak (ha kárpótolnak) érte s szájuk egyébként sem merevedik ilyenkor mozdulatlaná.

Mindezt abból az alkalomból ismétlem Lessing Laokoonja után szabadon, hogy a Színházi Élet egy bájos énekesnő arcképét hozza, amint merész íveléssel tátja ki száját, hogy fölfedje előttünk legbenső valóját. Ügylátszik, a fényképész orvosnak képzelte magát s kanállal kezében hívta fel a művésznőt: mondja azt, hogy *á!* Az első pillanatban azt hinné az ember, hogy az arckép énekel. De hiába hegyezem a fülem s bármint erőlködik a művésznő: a hangnak nyoma sincs, ellenben marad mi volt: a pusztá száj.

Megdöbbenve állok az öblös száj előtt s találgatom, hogy mit jelent. Talán a jeles hetilap hátsó lapjáról, a Fejtorna-rovatból került tévedésből a címlapra s most mint képrejtvény várja, hogy megfejtsük? Vagy egy új Sphinx-szel állunk szemben, ki elnyel bennünket, ha ki nem találjuk kérdését? Bizonyára azt kérdezi: «Mi az, aminek hangja nincs, reggel négy lábú, délben két lábú, este három lábú s mindezenkívül kitátja a száját?» —

Könnyű volt Oedipusznak! Az ő Sphinx-e befogta a száját s így a megfejtés se volt nehéz: «Az ember». A sphinx lezuhant az emelvényről s Oedipusz nyugodtan ballaghatott tovább. De mi lesz velem?

Fejtegetve a rejtvényt, először arra gondoltam: «Tordai hasadék». Aztán: «Fogorvosok öröme». Majd: «Zúgvabőgve töri át a gátot, el akarja nyelni a világot». De egyik megfejtés sem jó. A szóbanforgó «hasadék» t. i. nem Tordán van, hanem a Színházi Élet ízlésében, «a fogorvosnak sem öröme a megmerevedett száj, viszont a megörült Tiszát sem jelentheti a szájóriás, mert hiszen épp az a rejtelmes benne, hogy bár elnyeléssel fenyegeti a világot, nem zúg és bőg».

Végre mégis kitaláltam a megfejtést. A kép azt jelenti: «*Nem olvastam a Laokoont.*» Ez az! Sem a művésznő, sem a szerkesztő, sem a fotografus nem olvasta a Laokoont, mert ha olvasták volna, tudnák, hogy nyitott száját a képzőművész nem ábrázolhat.

A Sphinx rejtélye tehát meg van oldva. Mindazáltal nem kívánom, hogy lezuhanjon, ehelyett arra ítélem, hogy nyeljen le egy kötet Laokoont. *Idem.*

A «Nyugat» 25 éves. «Örülünk, hogy a «Nyugat» immár 25 éves s kívánunk neki további huszonötöt... Elvégre is szép, ha egy irodalmi folyóirat egy negyedszázadon át fenn tudja magát tartani s bizonyára nem lett volna érdektelen, ha a «Nyugat» e 25 évnek történetét minden szépítés nélkül (szellem- s nem kellemtörténeti alapon) megírja. Ha megemlékszik az első hódítókról, a folyóirat hőskoráról, az Ady körüli bátor harcokról, majd az elpuhulás koráról, erotikai kilengéseiről stb. Mind ennek története tanulságosabb lett volna, mint az önreklám perpetuum mobiléje, melyhez kétségkívül kitűnően értettek mindig a folyóirat írói, mert vagy a «Nyugat» dicsőítette a maga íróit, vagy az írók

magasztalták a «Nyugat»-ot. E zavar-
talan összhang szerzők és kritikusok
között könnyekig meghatotta a szenti-
mentálisabb lelkű olvasót s ha nem
egyszer megtörtént, hogy a finomabb
ízlés tengeri betegséget kapott a folyó-
irat émelyítő öntömjénezésétől, az
edzettebb egészségű olvasó annyira
hozzánevelődött e hanghoz, hogy csak-
nem megdöbrent volna, ha a «Nyugat»
egyszer tárgyilagosan ír a saját íróiról.

Mindez abból az alkalomból jutott
eszünkbe, hogy a «Nyugat» utolsó
száma immár másodszor üli meg 25
éves évfordulóját. Ha minden baj nél-
kül sikerül ez évben még a folyóirat
egy-két hétköznapját megérnünk, azt
hisszük, a jövő évben folytatódik az
ünneplés «Tavaly ünnepelte a «Nyu-
gat» 25 éves fordulóját» jelige alatt,
majd: «Két éve mult, hogy huszon-
ötöt mértünk a nyájas olvasóra» címen
s így tovább, egész az 50-ik esztendőig,
amikor a folyóirat nyugatos Anteus-
ként az évfordulóktól új erőre kapva
napilappá fog átalakulni, hogy napon-
ként ünnepelhesse magát.

E hiúságon nincs miért megütköz-
nünk: a magyar ember szeret ünne-
pelni s mióta a «Nyugat» a «nemzeti
koncentrációt» írta zászlajára, a «nem-
zeti» vonások közül is felveszi a tetsze-
tősebbeket. Nagyobb hibának látszik,
hogy bizonyos mohó kapzsisággal sajá-
títja ki újabban a más folyóiratnál ter-
mett írókat s — bizonyára a fenti
magyaros vonás ellensúlyozásául —
fürge élelmességgel süti rájuk a «Nyu-
gat» bélyegét. Ha még «bébi» korban
ragadná el az írókat, az nem lenne fel-
tűnő. Így azonban azt mondhatná
valaki, hogy bizonyos amerikai stílus,
némi Al Capone-i zamat nyilatkozik
a «Nyugat» e kézmozdulatában. De
kénytelenek vagyunk megvédeni a
folyóiratot: azt hisszük, a tiszteletre-
méltó élemedett kor (25 év!) gyer-
mekes önzése üt ki egyrészt rajta,
másrészt a nemzeti koncentráció cég-
táblájául törekszik felhasználni a ki-

sajátított nem «nyugatos» írókat. Az
bizonyos, hogy így tudunkon kívül
lassan mi is munkatársai leszünk a
«Nyugat»-nak, sőt nemcsak mi, hanem
a Pen-klubok írói is, Észak, Kelet,
Dél és Nyugat, a Föld s az Ég (az
utóbbi tán mégsem, mert nem egy-
szer messzerugaszkodott tőle) a Jelen,
Mult és Jövő.

A Pen-klubok tagjai pl. úgy lettek
munkatársai a folyóiratnak, hogy az
cikkekért tőlük a 25 éves forduló-
ra, mely összeesett a Pen-kongressz-
szus ideérkezésének ünnepi alkalmá-
val. A tagok egy része mit tehetett
egyebet: jót-rosszat összeírt, helye-
sebben: átengedte egy-egy regény
fejezetét, vagy már megjelent cikkét
a «Nyugat»-nak dedikálva. Legtalá-
lóbban John Galsworthy emlékezett
meg a folyóiratról egy versben, melyet
némi finom célzással vezet be:

E zöld halomhoz álm-köd tapad,
hol napra-nap legel kis bamba nyáj.

Minderre a szerkesztő büszkén
mondja vezetőkikében: «Európa írói,
ennek a testvéri kultúrának munkásai
és apostolai most megtisztelnak ben-
nünket azzal, hogy eljönnek ünne-
pünkhöz s együtt ünnepelnek velünk».
Sajnáljuk a szerkesztőt, akit — mint
egy szomszéd apró cikkünkben olvas-
ható — a kongresszuson elég méltat-
lanul meg sem hallgattak —, ezúttal
saját szerkesztőségében is félrevezet-
tek. Hiszen hogyan képzei el, hogy
ünnepeljék a «Nyugat»-ot olyanok,
akik — nem tudván magyarul — nem
is olvassák? Vagy tán épp *azért*?

A szerkesztő cikke különben is
annyira kétértelmű, hogy úgylátszik,
maga sem volt tisztában azzal, hogy
valóban jönnek-e a Penesek Nyugat-
ünnepelni, vagy csak átvitt értelemben
«jönnek» azzal, hogy cikkük meg-
jelent? Lehet, hogy a szerkesztőségi
hírnök volt az oka a félreértésnek, aki
míg felért a szerkesztő elefántcsont-
tornyába, csak pihegve tudott szólni

s nem tudta magát nyugodtan és nyugatosan kifejezni.

Ha azonban ennyire átvitt értelemben számítják munkatársaik közé az írókat, akkor kár volt Goethét is azok közé nem sorozni, hiszen ő is fölkelt sírjából, hogy «fordítva» ünnepelje a folyóiratot. Azt hisszük, így is történt, Goethe is eljött ünnepelni s a «Nyugat» tisztán szerénységből hallgatta el a nagy eseményt.

Tán tolakodásnak látszik, hogy e nagy és előkelő szellemek ünneplő társaságában mi is odavisszük szerényüdvözlötünket, de kollegiális nagyra-becsülésünk kötelez, hogy az ünnepélyes zajban egy-két őszinte szó is elhasson a Nyugathoz.

A «Nyugat»-nak nem az a jelentősége, amit Babits Mihály mond, hogy t. i. «Egy távoli kis nép lelkének csatakiáltása volt a saját tunyasága ellen: Nyugat! Nyugat! Nyugat!» s nem is az, hogy írói «nyugatra tekintettek, hogy kiteljesítsék magyarságukat.» A «Nyugat» érdeme az — s ez nagy érdeme, — hogy szívós, bátor és nehéz harcot küzdött végig Ady Endréért s a nagy költőnek akkor, amikor elhagyottan állt: életlehetőséget adott. Ez a jelentősége vitathatlan, minden egyéb csak szólam. Az, amit a szerkesztő a csatakiáltásról és nyugatra nézésről mond, hangulatos ünnepi vezércikk-ötlet, de távol van az igazságtól. Mintha ugyan Babits Mihály nem nyugatra nézett volna már akkor, mielőtt a «Nyugat» megindult; mintha tanára, Beöthy Zsolt, nem nyugatról hozta volna műveltségét; mintha — hogy csak a legközelebbi elődöket említsük — Péterfy Jenő, Riedl Frigyes, Léderer Béla, Grünwald Béla stb. szintén nem a nyugati műveltség forrásából merítették volna. S ha a «Nyugat» törzsökös alakjait nézzük: Schöp-

flin Aladárnak, az Adyért vívott harc legöntudatosabb harcosának nyugati műveltsége már a Vasárnapi Ujságnál töltött évei korában befejezett volt; másrészt Ady Endréről épp a «Nyugat» mutatta ki, hogy teljesen jelentéktelen volt rá a nyugati költészet hatása; Móricz Zsigmond még tévedésből sem nézett Nyugatra s ha tovább folytatnók a «Nyugat» gárdájának seregszemléjét, kitűnnék, hogy jelentősebb írói közül tulajdonképpen csak kettő volt igazán nyugatos abban az értelemben, hogy ízlésben, stílusban, szellemben a franciákkal volt rokon: Ambrus Zoltán és Kosztolányi Dezső. De Ambrus is csak vendég volt a «Nyugat»-nál s Kosztolányi újabban Kínáig meg sem áll, csak hogy a Nyugattól néha menekülhessen.

Minderről és egyebekről sokat lehetne beszélni s ki lehetne mutatni, hogy a «nyugatos» írók ma már tulajdonképpen nem is «nyugatosok» (ez az elnevezés jórészt a költői stílusban megkísérelt formabontásnak szólt), hanem konzervatív őslakói a folyóiratnak s az ú. n. «nyugatosság» ma már inkább a novelláknak Osvát Ernőtől meghonosított meztelenebb hangjában s erotikai mutatványaiban ütközik ki. Mindezt azonban a «Nyugat» írhatná meg helyettünk egy önarcképben, amelyen redők és szemölcsök épűgy kidomborodnának, mint az arc nemesebb vonásai. — Micsoda nagyogó alkalom lenne az ünnepelésre, hogy a «Nyugat»-nak újszülötte van: a Tárgyilagosság! Ezzel még közelebb lépne hozzánk programmunk kisajátításában s őszinte örömmel ajánlanók fel jubileumi ajándékképpen, hogy íróink és programmunk megtisztelő átvétele után végül nevünkől is elcsipentsen egy pár betűt s nevét *Napnyugat-ra* változtassa. *Quidam.*

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.
A szerkesztésért és kiadásért felelős: TORMAY CÉCILE.
Helyettes szerkesztő: HARTMANN JÁNOS.

Stephaneum nyomda r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.